

Latin Amerika'da COVID-19 ve Derinleşen Sorunlar

Ceren Uysal Oğuz

Tüm dünya aylardır yıkıcı etkileri süren Covid-19 pandemisi ile karşı karşıya ve ülkeler bu süreci mümkün olan en az hasarla atlama için çeşitli politikalar izliyorlar. Pandeminin ele alınışı ve uygulanan/uygulanamayan önlemlerin sonuçları birçok ülkede siyasi, ekonomik ve toplumsal yapı üzerinde ciddi etkiler yaratmaya devam ediyor. Vaka sayısının ve ölüm oranının hızla arttığı coğrafyalardan birisi de Latin Amerika. Pandemi sürecinde izlenen politikalar ile ilgili olarak Latin Amerika'da hem bölge hem de ülkeler ölçeğinde ayrıntılı analizlerin yapılması ve ortaya çıkan sosyoekonomik, siyasi ve ekolojik etkilerin kapsamlı şekilde araştırılması gerekmektedir. Bu kısa çalışmada ise Latin Amerika'da yaşanan son gelişmeler ana hatlarıyla incelenirken, özellikle en kötü durumda olan Brezilya üzerinde duruluyor.

Latin Amerika ve Karayipler, farklı etnik kökenleri, ırkları, dilleri, inançları ve kültürleri içinde barındıran 650 milyondan fazla nüfusa sahiptir. Tarihsel olarak sömürünün, kanlı darbelerin, diktatörlüklerin, askeri yönetimlerin, siyasi ve ekonomik krizlerin yaşandığı; yoksulluk, yolsuzluk, eşitsizlik, hak ihlalleri, gelir uçurumu gibi sorunların kronikleştiği bu coğrafyayı insanlar tüm olumsuzluklara karşı direniş gelenekleri ve hayata bağlılıkları ile de şekillendirmiştir. Kristof Kolomb'un 1492'de İspanya Krallığı adına Yeni Dünya'ya ayak basmasının ardından yerlilerin ateşli silahlara ve bağışıklık taşımadıkları Avrupa kökenli virüslere yenik düşmeleriyle başlayan sömürge dönemi, Latin Amerika'nın siyasi, ekonomik ve toplumsal yapısı üzerinde etkisi derin izler bırakmıştır.

Latin Amerika halklarının yüzyıllarca karşı karşıya kaldığı eşitsizlik, yoksulluk ve sömürü, siyasi ve ekonomik ayrıcalıklara sahip yönetici elitlerin iktidarlarını korumak adına her dönemde sömürgeci güçlerle birlikte hareket etmelerinin de bir sonucudur. Dolayısıyla Uruguaylı yazar Eduardo Galeano'nun bir klasik haline gelmiş olan *Latin Amerika'nın Kesik Damarları* kitabında ifade ettiği üzere "*Latin Amerika'nın az gelişmişliği başka ülkelerin*

gelişmesinden kaynaklanmıştır ve bu ülkelerin gelişmesinin devamını sağlamaktadır.”¹
Bu yüzden kimilerine göre Latin Amerika tarihi beş yüz yıldır süren bir sömürünün de tarihidir.

Özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren Latin Amerika ülkelerinin büyük bölümünde uygulanan neoliberal ekonomi politikalarının yol açtığı yoksulluk sınıfsal gerilimi daha da arttırmıştır. Üstelik bu gerilim aynı zamanda etnik ve ırksal bir boyuta da sahiptir. Kıtanın büyük bölümünde yüzyıllardır ezilen yerli topluluklar ve ataları sömürge döneminde köle olarak getirilen Afrika kökenliler yüzyıllardır toplumsal piramidin en altında yer alıyor. Her ne kadar 2000’li yılların başında bölgede yaşanan sol dalga ile Venezuela, Bolivya, Ekvador, Arjantin, Şili ve Brezilya gibi ülkelerde gelir adaletsizliğini ve sosyal eşitsizliği gidermeyi amaçlayan yönetimler iş başına gelse de geçtiğimiz birkaç yıl içinde sağ popülist liderler birçok ülkede yeniden iktidara geldi ve sol yönetimlerin gerçekleştirdiği reformların kazanımları hızla silinmeye başladı. Bu nedenle Covid-19 pandemisi kıtada var olan sosyoekonomik sorunları daha da derinleştiren bir rol oynuyor.

Covid-19’un Yeni Merkez Üssü Latin Amerika

Latin Amerika’da teyit edilen ilk Covid-19 vakası 26 Şubat’ta Brezilya’nın São Paulo kentinde görüldü. Vakaların ve can kayıplarının artmasıyla birlikte ülkeler ulusal ve yerel ölçekte bir dizi önlemleri hayata geçirmeye başladılar. Bu önlemler arasında olağanüstü hâl ilanı ile belirli sektörlerde çalışanlar dışında insanların evde kalmasını öngören zorunlu karantina/sokağa çıkma yasakları, ulusal sınırların kapatılması, ülke içinde seyahat yasağı, iç ve dış hat uçuşlarının durdurulması, sosyal etkinliklerin ve spor karşılaşmalarının iptali gibi uygulamalar yer aldı.² Ancak özellikle Brezilya örneğinde gördüğümüz üzere, pandemiye önemsemeyen yaklaşımlar, bölge ülkelerinde alınan önlemlerin olumlu sonuç vermesinin önüne geçiyor. Birçok ülkede sağlık sisteminin ciddi baskı altında olduğu, hastanelerin hızlı vaka artışıyla başa çıkabilecek durumda olmadığı, maske ve eldiven gibi koruyucu ekipmana erişimin hâlâ sınırlı olduğu ifade ediliyor. Dolayısıyla her yerde olduğu gibi Latin Amerika’da da sağlık personeli ciddi bir risk altında. Dünya Sağlık Örgütü’nün 22 Mayıs tarihli açıklamasına göre hızla artan vaka sayısı nedeniyle Güney Amerika Covid-19 pandemisinin yeni merkezi haline gelmiş durumda.³

Tablo 1. Johns Hopkins Üniversitesi verilerine göre Latin Amerika'da en yüksek vaka sayısına sahip ilk 10 ülke (26.05.2020)⁴

Ülke	Vaka sayısı	Ölüm sayısı
Brezilya	374.898	23.473
Peru	123.979	3.629
Şili	73.997	761
Meksika	71.105	7.633
Ekvador	37.355	3.203
Kolombiya	21.981	750
Dominik Cumhuriyeti	15.073	460
Arjantin	12.628	467
Panama	11.183	310
Bolivya	6.660	261

Bu çalışmanın tamamlandığı 26 Mayıs 2020 tarihi itibarıyla Johns Hopkins Üniversitesi verilerine göre Brezilya toplam vaka sayısında Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin ardından ikinci sırada yer alıyordu.⁵ 18 Mayıs'ta toplam enfekte hasta sayısında Britanya'yı geçerek üçüncü sıraya yükselen Brezilya, 22 Mayıs itibarıyla Rusya'yı da geride bırakarak dünyada en yüksek vaka sayısına sahip ikinci ülke oldu. Vaka artış hızının günde on binlere ulaştığı Brezilya'da, Sağlık Bakanlığı tarafından sadece 22 Mayıs Cuma günü 1001 kişinin hayatını kaybettiği açıklandı. Brezilya'da pandeminin en kötü etkilediği yer, 12 milyondan fazla nüfusuyla ülkenin en kalabalık şehri olan São Paulo oldu. Şehrin Formosa Mezarlığı'nda yüzlerce yeni mezar yerinin açıldığını gösteren videolar durumun vahametini gözler önüne seriyor. Öte yandan ülkede testlerin yeterli sayıda uygulanmadığı iddiaları da düşünüldüğünde gerçek sayıların çok daha endişe verici olduğu varsayılıyor.⁶

Brezilya'da pandeminin şiddeti giderek artarken aşırı sağcı Devlet Başkanı Jair Bolsonaro ise Covid-19'u "basit bir grip" olarak nitelendirmeyi sürdürüyor ve ülke çapında kapsamlı önlemlerin alınmasını reddediyor. Bolsonaro önlemler konusunda sağlık uzmanlarıyla da anlaşmazlık yaşıyor. Özellikle zorunlu olmadıkça insanların dışarı çıkmaması, sosyal

mesafenin korunması, maske kullanılması gibi önlemlere başından itibaren sıcak bakmayan, hatta vali ve belediye başkanlarının aldığı karantina kararlarını halkın bir bölümüyle birlikte protesto eden Bolsonaro, coronavirüse karşı etkisi tartışmalı olan sıtma ilacı *hydroxychloroquine* kullanımının ise yaygınlaştırılmasını istiyor. Bolsonaro'nun bu tutumunu eleştiren Sağlık Bakanı Dr. Henrique Mandetta 16 Nisan'da görevden alınmıştı. Yerine atanan Dr. Nelson Teich ise Bolsonaro'nun *hydroxychloroquine* kullanımında ısrarcı olması nedeniyle 15 Mayıs'ta istifa etti. Şu anki Sağlık Bakanı orduda aktif olarak görev yapan General Eduardo Pazuello ve bu ilaçların orta şiddetteki vakalarda yaygın şekilde kullanımını öngören yeni bir plan açıkladı.⁷

Brezilya'da görülen ilk vakanın ardından Devlet Başkanı Bolsonaro'nun pandemiye önemsemeyen, sosyal mesafe ve izolasyon kurallarını hiçe sayan tutumu ülkenin içinde bulunduğu olumsuz tablonun temel nedenlerinden biri olarak kabul ediliyor. Öte yandan ülkede var olan ekonomik ve sosyal eşitsizlik pandemi ile birlikte daha da derinleşirken vaka sayılarındaki artış sağlık sistemini altından kalkamayacağı bir baskıyla karşı karşıya getiriyor.

Pandeminin Ekonomik Boyutu

Brezilya'nın en önemli sorunlarından birisi olan gelir adaletsizliği pandemi sürecinde daha da belirgin hâle geldi. Büyük kentlerin eteklerinde kurulu gecekondu mahallelerinde (*favela*) yaşayan yaklaşık 12 milyon insanın sağlık, eğitim ve altyapı gibi hizmetlere erişimi çok kısıtlı, aynı zamanda bu mahallelerde faaliyet gösteren çeteler ve yüksek suç oranı nedeniyle sık sık polis baskınları yaşanıyor. Hükümet politikalarında *favelalar* ve orada yaşayan halk herhangi bir öncelik taşımadığı için Covid-19 bu mahallelerde yetersiz sağlık hizmetleri nedeniyle daha hızlı yayılıyor. İşsizlik, yoksulluk, evsizlik, yetersiz beslenme, temiz suya erişim gibi zaten var olan sorunlar daha da derinleşiyor. Öte yandan sivil toplum örgütleri *favelalarda* yaşayan halka devletten çok daha yakın durumda, gıda ve ilaç desteğiyle insanların bu süreci atlatmasına yardımcı olmaya çalışıyorlar.⁸

Latin Amerika'da Covid-19 sürecini toplumsal yapı çerçevesinde değerlendirirken üzerinde durulması gereken en önemli gelişmelerden birisi Amazon yerlileri arasında da virüsün görülmüş olması. Oldukça izole bir yaşam süren Amazon kabilelerinin bazıları pandemi başladığında virüsten kaçmak için Amazonların iç kesimlerine doğru harekete geçerken Nisan ayı başlarında kimi kabilelerde ilk vakalar tespit edildi.⁹

Öte yandan geçtiğimiz günlerde Latin Amerika'da virüsün en yaygın görüldüğü yerlerden birinin sebze-meyve pazarları olduğu, örneğin Peru'nun başkenti Lima'daki bir toptancı pazarında çalışan satıcıların yüzde 79'unda enfeksiyon tespit edildiği yönünde haberler yayınlandı. Ancak birçok ülkede bu pazarların kapatılması hem yerel ekonomiler hem de halkın gıdaya erişimi açısından ciddi sorunlar yaratacağı için yetkililer yayılmayı önleyebilmek için sosyal mesafe ve hijyen kurallarının uygulanması yönünde önlemler almaya çalışıyor. Ne var ki Mart ayı ortasından itibaren hayata geçirilen karantina gibi sıkı önlemlere rağmen Peru'daki vaka sayısının hızla artışında bu pazarların da etkisinin olduğu ileri sürülüyor.¹⁰ Öte yandan Latin Amerika'da toplam vaka sayısında ikinci sırada yer alan Peru'da Devlet Başkanı Martin Vizcarra olağanüstü hâl uygulamasının ve zorunlu izolasyon sürecinin ülke çapında Haziran ayı sonuna kadar uzatıldığını açıkladı. Böylece Peru, pandemiye karşı en sert önlemleri uygulayan ülke olarak son dönemde normalleşme sürecini başlatan Çin, İtalya ve İspanya gibi ülkelerdeki karantina sürelerini aşmış olacak. Bu sürenin sonunda ülkede bazı ekonomik faaliyetlerin yeniden başlatılması planlanıyor. Tüm önlemlerle birlikte Başkan Vizcarra, insanların daha duyarlı, sorumlu, disiplinli ve saygılı davranarak bir arada yaşayacakları yeni bir toplumsal modele doğru yönelmeleri gerektiğinin de altını çiziyor.¹¹ Görüldüğü gibi Latin Amerika'da en yüksek vaka oranına sahip iki ülkede devlet başkanlarının pandemiye yaklaşımları ve alınan önlemler arasında büyük farklar var.

Covid-19 Günlerinde Eşitsizlik

Covid-19 pandemisi sürecinde dünyanın her yerinde kırılgan grupların çok daha zor koşullarla karşı karşıya olduğu açıktır. Latin Amerika'da da özellikle yerli topluluklar, göçmenler, yoksullar ve diğer savunmasız kesimler virüsten korunma ve sağlık hizmetlerine erişim konusunda sorun yaşıyorlar. Öte yandan sokağa çıkma yasağı ve karantina gibi önlemler sonucu kapanan işyerleri nedeniyle gelir kaybı yaşayan, işsiz kalan, gündelik çalışma olasılığı ortadan kalkınca hiç bir gelir kaynağına sahip olmayan insanlar için hükümetlerin ekonomik destek paketlerinin yeterli olduğunu söylemek zor. Dolayısıyla pandemi sürecinde milyonlarca insan için evde kalıp kendini ve çevresindekileri korumak aç kalmak anlamına gelirken, başka seçeneği olmaması nedeniyle çalışmaya devam edenler enfekte olma riskiyle karşı karşıya kalıyor.

Coronavirüsün ırk, sınıf, cinsiyet ayırt etmeksizin yayıldığı düşünülse de yaşanan gelişmeler Latin Amerika gibi coğrafyalarda halihazırda var olan ırk ayrımını, sınıfsal uçurumu ve

toplumsal cinsiyet eşitsizliğini derinleştiriyor. Birçok analize göre ülke ekonomilerini bekleyen büyük krizler, bu süreçte artan yoksulluk ve işsizlik nedeniyle toplumlar üzerinde daha yıkıcı etkiler yaratacak. Covid-19 pandemisinin sınıflar arası mücadelenin yeni örneği olduğunun, emekçilerin bu süreçte açlık ya da hastalık arasında bir tercihte bulunmak zorunda bırakıldığının, sürü bağışıklığı yerine sınıf bağışıklığı kavramının altını çizen çalışmalar için Latin Amerika bölgesi çok önemli örnekler içeriyor. Sonuç olarak bugün yaşanan Covid-19 pandemisi ile ne yazık ki kıtanın acı dolu tarihine bir yaprak daha ekleniyor.

¹ Eduardo Galeano, Latin Amerika'nın Kesik Damarları, 2. baskı, çev. Attilâ Tokatlı, Roza Hakmen, İstanbul, Alan Yayıncılık, 1988, s. 274.

² Luisa Horwitz, Paola Nagovitch, Holly K. Sonneland, Carin Zissis, 21 Mayıs 2020, "Where is the Coronavirus in Latin America?", <https://www.as-coa.org/articles/where-coronavirus-latin-america>

³ "South America becomes a new epicenter of Covid-19 pandemic", MercoPress, 23 Mayıs 2020, <https://en.mercopress.com/2020/05/23/south-america-becomes-a-new-epicenter-of-covid-19-pandemic>

⁴ <https://coronavirus.jhu.edu/map.html>

⁵ COVID-19 Dashboard by the Center for Systems Science and Engineering at Johns Hopkins University, <https://coronavirus.jhu.edu/map.html>

⁶ "Brazil second only to US as coronavirus hotspot with 330,890 Covid-19 cases confirmed", MercoPress, 23 Mayıs 2020, <https://en.mercopress.com/2020/05/23/brazil-second-only-to-us-as-coronavirus-hotspot-with-330-890-covid-19-cases-confirmed>

⁷ Katherine Fung, "Brazil's Bolsonaro Expands Use of Controversial Hydroxychloroquine After Daily Coronavirus Deaths in Country Hit Record High", Newsweek, 20 Mayıs 2020, <https://www.newsweek.com/brazils-bolsonaro-expands-use-controversial-hydroxychloroquine-after-daily-coronavirus-deaths-1505394>

⁸ David Brennan, "As Brazil's Bolsonaro Enjoys BBQ During Coronavirus Crisis, the Country's Poorest Face Starvation in the Favelas", Newsweek, 13 Mayıs 2020, <https://www.newsweek.com/brazil-bolsonaro-enjoys-bbq-during-coronavirus-crisis-poorest-face-starvation-favelas-1503445>

⁹ Kimberly Brown, "Indigenous race into Ecuador's Amazon to escape coronavirus", Al Jazeera, 26 Mart 2020, <https://www.aljazeera.com/indepth/features/indigenous-race-ecuador-amazon-escape-coronavirus-200325132155853.html>; "Brazil confirms first indigenous case of coronavirus in Amazon", The Guardian, <https://www.theguardian.com/global-development/2020/apr/02/brazil-confirms-first-indigenous-case-of-coronavirus-in-amazon>

¹⁰ Dan Collyns, Joe Parkin Daniels, Dom Phillips, David Agren, "Hubs of infection': how Covid-19 spread through Latin America's markets", The Guardian, 17 Mayıs 2020, <https://www.theguardian.com/world/2020/may/17/coronavirus-latin-america-markets-mexico-brazil-peru>

¹¹ "Overwhelmed by Covid-19, Peru extends nationwide lockdown until end of June", MercoPress, 23 Mayıs 2020, <https://en.mercopress.com/2020/05/23/overwhelmed-by-covid-19-peru-extends-nationwide-lockdown-until-end-of-june>

Dr. Öğr. Üyesi Ceren Uysal Oğuz Marmara Üniversitesi İngilizce Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun olduktan sonra aynı üniversitenin Avrupa Topluluğu Enstitüsü'nde, ardından da Jean Monnet Bursu ile Università Cattolica del Sacro Cuore Milano'da Avrupa Birliği Yüksek Lisansı yapmıştır. İklim değişikliği üzerine yazdığı teze Akdeniz Üniversitesi Kamu Yönetimi Doktora Programını tamamlamıştır. 2011 yılından beri Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Latin Amerika, iklim değişikliği, küresel çevre sorunları, Avrupa Birliği konularında çeşitli yayınları bulunmaktadır.

**DPK Notları kategorisinde paylaşılan görüşler yazarın kendi fikirleridir ve bunlar Dış Politikada Kadınlar İnisyatifinin görüşlerini yansıtmamaktadır.*

@WFP14

/WomenInForeignPol/